

OKTOBER 2001

Aktstycket

Medlemsblad från ArkivCentrum Örebro län

Jojomensan, lördagen den 10 november är det *Arkivens Dag*. Då hälsas alla välkomna till Öppet Hus på ArkivCentrum mellan 10.00 och 15.00. Det blir visningar av arkivet, en liten utställning med dokument om kärlek, tipspromenad med en kulturhistorisk resa som förstapris, antikvariat, kaffe med peppar-

kakshjärtan och ett spännande föredrag om kvinnlig och manlig passion, inramat av vacker musik. Se annons om detta på sista sidan! Ta också och kolla vår hemsida om aktualiteter på temat.

Arkivens Dag äger rum över hela landet och i vårt län har ett tiotal arkiv Öppet Hus. Tipspromenaden med kärleksfrågor

kan Du gå på alla medverkande arkiv.

Du håller nu tredje numret av Aktstycket i Din hand. Här finns ett smakprov ur en kommande ny bok samt flera artiklar om arkiv som har inkommit under året. Vi ger också lite utrymme åt olika aktualiteter.

Göran Henrikson

Min barndoms hav var Hjälmarens

Ny bok till Jul

Del av besättningen på Örebro II. Fr.v. farfar i filthatt, sittande i vegamössa maskinist Kjellberg. 3:re stående i mörk keps, farsan, som för som andre eldare.

Min barndoms hav var Hjälmarens heter en ny bok som Folkrelsernas arkiv ger ut lagom till julen. Boken är en självbiografi skriven av Rune Fors, gammal Skebäcksrabbar i förskingringen. Fors, som är född 1925, växte upp hos sin farfar matrosen Wilhelm Andersson och hans hustru Wilhelmina i Vasstofta, Örebro. Rune drömde om ett liv på sjön och ville till havs precis som sin far, som var maskinist. Livet ville annorlunda och han slutade sitt yrkesliv som chef för Domus möbler i Kiruna.

I boken får vi följa Rune fram till 20-årsåldern, då han lämnar sin barndoms gränder.

Fors skildrar sin uppväxt med ett färgstarkt och personligt tonfall. Med bister humor återger han minnen från en många gånger hård och ensam barndom,

där farfar och farmor är den fasta klippan i tillvaron. Hjälmarens är havet han befar med farfar. Hans håg står till de stora haven. Fors är en sökare och hans längtan efter gemenskap och en tro leder honom både till friluftsfolket i de Blå Bergen och till människorna på bönhusens bänkar. Vi trycker här ett par avsnitt ur boken, ett som handlar hur han följer med farfar på en pråm, ett som handlar om Kilsbergen.

Boken blir på c:a 250 sidor och kommer att erbjudas medlemmarna till specialpris.

Ur:

Min barndoms hav var Hjälmarens

Långt före maskrosorna

börjat blomma, ja, redan när lärkorna drillade i skyn ovanför ängar som bar gulnat fjorårsgräs, frågade jag farfar om han inte kunde fråga nån pråmskeppare om jag kunde få följa med på resorna under sommarlovet. En dag när jag kom hem från skolan berättade farfar att han skulle göra några resor med II:an. Han undrade om jag hade lust att mönstra på som jungman. Sällan eller aldrig har dagarna gått så sakta som denna försommar.

Äntligen var den stora dagen då jag fick ta på mina nya hemsydda golfbyxor och en pullover som var köpt på Epa. Högtids-

klädda och vattkammade gick ungarna från Näsbylund och Vasstofta på led utmed pappersbruksbanan – det gällde att inte snubbla på slipers så man skitade ner byxorna. Utmed väggarna i skolsalen stod nyfikna föräldrar, mest morsor. I bänkarna satt ett trettital sedesamma ungar och på katedern en vas med blomster och nedhållid i en välpressad grå kostym – magister Karlsson.

Men mina tankar var inte där. Jag var redan ombord på pråmen och föreställde mig vilka hamnar vi skulle gå till. Plötsligt och mitt i mina drömmar – en geografifråga.

– Rune kom fram och visa på kartan var Falköping ligger! Det gick runt i skallen. Falköping? Falköping? Pekpinnen for över kartan och hamnade på en plats i mörka Småland.

– Fel! sa magistern, tog pek-pinnen och visade på Falköping. När jag gick tillbaka till bänken såg jag i vitögat Bengts blekfeta morsa skratta.

Efter betygsutdelningen var vi tvungna att gå till kyrkan och släpsjunga »Den blomstertid nu kommer med lust och fågring stor«. Prosten Lindén i predikstolen, rättade till de guldbågade glasögonen, strök lätt över prästkragen som stod rakt ut, såg ut över den fullsatta kyrkan och höll sitt förmaningstal som tycktes räcka långt in i evigheten. Återigen släpsång och äntligen kantorns avskedslåt – och så tränga sig ut till friheten.

Jag satte högsta tillåtna fart hem, dundrade uppför trappan, fick upp dörren, hojtade:

– Var är farfar? Var är farfar?

– Han är på pråmen, svarade farmor.

– Då måste jag byta om och sticka i väg!

– Du behöver inte ha bråttom, ni ska inte gå förän i morn förmiddag. Nu är du så go och byter om och hänger in kläderna i garderoben, sen ska du gå och handla.

– Har du kaffe färdigt? frågade jag.

– Nä, men jag ska koka. Du kan hämta vatten så länge.

Till pumpen gick det undan

Det var knappt jag hade tid att heja på Nors-Erik. Kaffedoften slog mot mej när jag ställde vattenhinken på diskbänken. Satte mej vid köksbordet, såg ut över varvsplanket, skymtade bogserbåten Hjälmar, undrade om vi skulle hänga efter Hjälmar eller Viljan i morgon, doppade tjocka vete-skivor i kaffet. Farmor började räkna upp vad jag skulle handla på Englers som låg i hörnet av Slussgatan och Norensbergsgatan: – Ett paket Riksväxt margarin ett kilo vetemjöl och för fem öre jäst. Kan du komma i håg det här eller ska jag skriva upp det. Det där är inte mera än du kan gå till Ångbagerit och köpa två kilo bitbröd.

När jag andfädd kom in i butiken stod Oskar Engler bakom disken. Framför honom låg Småläningen, Levande Livet och Hela världen. Engler höll just på att expediera en halvförnäm kärring av obestämd ras, tog fram pennan bakom örat och började räkna. Biträdet Salle, en ung kille, frågade mig:

– Nå va ska du ha då?

Jag rabblade upp. Salle frågade om jag inte ska ha spik och några sockerlådor också.

– Nä, jag ska ut på sjön så jag har inte tid att snickra. Nu fick den sillstryparn och skitförnäm-kärringen höra att här var det en storkille som handlade.

På andra sidan Slussgatan låg

Ångbageriet i en tegelröd trevåningsbyggnad. Kontoret var på nedre botten och där härskade ett halvgammalt fruntimmer.

– Får jag två kilo bitbröd.

Hon skrev på en lapp, tog betalt. Sedan två trappor upp till förpackningssalen för mjöl och bröd. Några kvinnor i vita, nästan genomskinliga rockar, stod vid diskarna och packade. Ben och lår skymtade fram. Övrigt blev synligt med fantasins hjälp.

Jag ställde varorna på köksbordet. Farmor kollade notan.

– Vem handla du av? Jasså, Salle, han räknade ju rätt i dag. Gå nu till Konsum på Villagatan eller varför inte till Kaffeaffären på Engelbrekts-gatan. Där är det godare och billigare.

Ut igen och in i ett gårdshus och uppför en smutsig trappa och genom en dörr till en lokal i alltför tidig skymning. Fönstret släppte in ljuset mycket sparsamt. En kvinna vägde och malde kaffe. Hon gav alltid ett par kolor till ungar som handlade. Jag gick nerför trappan tuggande på kolan. Nu hade jag inte längre bråttom.

Örebro II:an låg och lastade. Styrman Hjärpe fick syn på mig. – Jaså Rubens grabb är på stan! Har du slutat skolan? Fick du bra betyg?

– Ja, det kan du ge dej fasiken på. Det är bara stora bokstäver i betyget. B och C och BC.

– Å fasiken, då får jag väl behålla jobbet ett tag till. För med det betyget lär du inte bli styrman i första taget. Va sa farfar när han såg det? Har du hört något från Ruben då?

– Vi fick ett kort för nåra dar sen, han far på Thule, Sveabolaget. Går på Afrikanska kusten.

– Du, läs och försök bli något – som far din.

Ovanför Startstugan. Nalarn har fångat en gädda.

Hjärpe gick ombord och jag lom-made eftertänksamt Kanalvägen hem. När jag kom in satt farfar på kökssoffan.

– Var har du betyget?

Kranen lyfter det sista

slinget från Viljans däck. Jag hoppar i land och lägger loss. Farfar går upp till styrhytten, jag står klar på backen med en grov tross som jag ska få över till Viljan när den vänt. Kapten Nannbergs son tar emot trossen och ropar att nu kan du lägga fast. Med ivriga, skitiga och såriga händer lägger jag fast som jag sett pråmskepparna göra.

Vi är under gång.

I Kilsbergen

Nu stannade våren upp och kölden återkom. Vita flingor föll över skogen och slätten. Intill Ånnabodastugan hade Skidfrämjandet uppfört en barack och i den kunde man övernatta för en ringa penning.

Så, varför vara hemma med Bertil och gruffa hela påskhelgen när jag kunde vara i bergen? Någon ryggsäck ägde jag inte och inte hade jag stålar så jag kunde köpa en. På renhållningsverkets stora sophög hade jag hittat en sjusabla stor och tung resväska som var indelad med fack för skor. Troligen hade någon väskdängare kastat åbäket. Facken slet jag loss, nu fick väskan ersätta en ryggsäck. Sedan var det käket som skulle räcka några dar. Bertil var snål med köttkupon-

erna. Biffstek eller köttbullar var inte att hoppas på.

I hörnet av Kristinagatan och Oskarsvägen låg Sten Johanssons charkbutik. I köttbristens dagar gjorde den gode och fromme Sten och hans kärring korv av fisk. Jag ger mej fasiken på att korven var tillverkad av mörkt från Oset eller Hemfjärden. I alla fall köpte jag en stor och benfri korv. Bertil hade kommit över Braxen som var billig. Den malde han på köttkvarnen och gjorde fiskpudding av. Själv tänkte han äta kalvstek och bli hembjuden till soldatvännerna på middag.

Med denna magerkost i väskan drog jag på långfredagsmorgonen till busstation. Till Garphyttan gick det bra fast det var många som glodde och undra vad det var för tokfan med skidor och

1 Kungsgatan 1
ÖREBRO
Telef. 172 90

jätteväska. I Garphyttan började slitet med min otympliga packning. Först förbi likboden och sedan uppför den branta backen till åsen vid Ånnaboda. Det kostade svett och möda. Nog höll jag mig varm.

Påskvädret blev lika med töväder. Blötsnön föll i stora flingor. Solen hade sorg och höll sej undan. Jag slet i skidspåren, käkade fiskkorv, fiskpudding och drack kaffe. Tre från Start, Nalarn, Fäkten, och Barbro tittade in en eftermiddag. Ryktet hade nått fram och nu ville de se närmare på typen med jätteväska och fiskpuddingen. Jag blev bjuden att komma till Startkåken för att bekanta mej med de andra som höll till i den. Med hänförelsens lysande ögon såg jag mej om: tänk att få hålla till i den under veckosluten och få vara tillsammans med gänget som verkade vara så reko. Under fiket förde jag fram en liten trevare om det fanns en chans att bli medlem i Start. Det var ingen svårighet, visade det sig. Det var bara att hänga på.

Påskan tog slut

och väskan hade blivit lättare. När jag kom hem slängde jag upp den på bovinden och det skulle gå flera år innan jag åt fiskpudding igen. Vid köksbordet

berättade jag livfullt om Bergen och att jag skulle bli medlem i Start. Bertil såg misstroget ner i kaffekoppen innan han gick till anfall:

– Sportfånar! Ska man anstränga sej så ska man göra det för pengar. Som att plocka blåbär och lingon. Det ger inkomster och sylt.

Men jag framhärade och blev medlem – och en ny tid i mitt liv skulle komma, kände jag. Jag tömde fickorna och köpte mig en ryggsäck.

Långtans mål: cirka 200 meter syd punkt 268.8 för där fanns de Blå bergen. Men främst fanns där kamratskapet.

Chaffisen körde över Vintrosa Sjöbergs diversehandel, sedan Latorp och vidare till Garphyttan. Det hände att jag reste med bussen som gick förbi Frösvidal, men därifrån var det ett slit uppför Mattsabacken. När vintern gett vika pumpade jag bågen och satte högsta tillåtna fart genom stan sedan förbi Karlslund, Skråmsta och över gårderna till Tysslinge och vidare mot målet. Om det så regnade småspik på lördags-eftermiddagen så skulle jag till Bergen. Var man först i spår så fick man hämta nyckeln hos Per Anton som var en gammal gråhårsgubbe med guldringar i öronen.

På höjden ovanför syskonen Erikssons gård stannade jag ofta och såg ut över den vida slätten. Att i blåtonade och klara vinterkvällar se mot den mörka slätten som bröts sönder av gårdar och billyktornas ljus, se städerna kvällstända stämde till andakt. Att genom ledet av snötynngda träd skymta karbidlampornas matta ljus som trängde ut från Fröjdhult och Startkåken var också högtidlighet och att stampa av sej snön och gå in för att ta del av det varma kamratskapet.

Man kallade mig Främjarn.

– Jasså, Främjarn, kommer du nu! Vill du ha fika?

Gänget hade namn som Taikon, Svarten, Vitingen, Sampo, Banken, Josef, Thurebergarn, Nisse Maskin, Nalarn med flera. Lika genuint och oförfalskat var också gänget som höll till i Frisksportarnas Fröjdhult. Där fanns bland andra Ruth, Signe, Gerd, Hjärdis, Sixten. Det var bara när jag var här och bland mina kamrater som jag kunde tänka bort från drömmen om att komma på sjön. Jag var förtegen om mina framtidsdrömmar. – Främjarn, lär dej ett yrke, sa Sampo.

– Du, Främjarn, svär inte så mycket, sa Josef.

De var raka och jag tog inte illa upp. På söndagsmorgonen steg vi upp, kokade rågmjölsgrot och kaffe och fick krafter att upptäcka mer av de Blå bergen. Jag hängde mycket samman med Nalarn. Vi var i samma ålder och kom från likartade förhållanden. Men Nalarn var inte lika stor i käftan som jag, inte lika vildvuxen, liksom. Vår vänskap betydde mycket för mig och vi gjorde många strövtåg tillsammans.

Kiosk- och korvhandlarnas historia räddad

Under den gångna sommaren tog Spel- och Servicehandlarnas Riksförbund kontakt med Arkiv-Centrum för att höra om vi var intresserade av att ta hand om deras arkiv. De skulle snart flytta till mindre lokaler och då fanns det inte längre plats för arkivet. Givetvis var vi intresserade av att få ta emot denna riksorganisations arkiv och efter några vändor med säckkarror till förbundets kontor på Nygatan i Örebro så stod snart 25 hyllmeter 70-års kiosk- och korvhandlarehistoria på våra hyllor.

Spel- och Servicehandlarnas Riksförbund bildades i mars 2001 då Servicehandelns Riksförbund och Spel- och Tobakshandlarnas Riksförbund slogs samman. Än så länge är det dock bara arkivhandlingar från Servicehandelns Riksförbund med föregångare som tagits emot på Arkiv-Centrum.

Historien går tillbaka till 1937 då Sveriges Kioskidkares Riksför-

bund bildades. Bakgrunden till att kioskidkarna slogs sig samman i ett förbund var rädslan att helt mista tobaksförsäljningen. På denna tid var det nämligen förbjudet att försälja tobak efter butikernas stängningstid, dvs under kvällar och helger. Det nybildade förbundet arbetade hårt för att ändra snåriga lagar och regleringar, men det dröjde till den 1 januari 1960 innan Sverige fick fri handel med tobak. En lång rad andra regleringar har med tiden också upphört så att kioskenas sortiment i dag är mångdubbelt större än på 1930-talet. Den stora förändringen kom på 1960-talet när kioskhyllorna utökades för att rymma nya varor som kaffe, kakao, djupfrysta varor, konserver, glödlampor, damstrumpor etc. I början av 1970-talet kom så också fria affärstider.

Ett hot mot den privata kioskhandeln kom på 1940-talet när en del kommuner började bilda

bolag och stiftelser med syfte att driva kiosker där partiellt arbetsföra kunde beredas arbete. Kioskidkarnas Riksförbund ansåg givetvis att detta lätt skulle kunna leda till att de privata kiosken skulle komma att utkonkurreras på grund av ojämlika villkor. De kommunala kiosken behövde ju inte direkt drivas med lönsamhet som mål.

Sveriges Korvhandlareförbund bildades 1942 och den direkta orsaken till det var den rådande köttransoneringen i landet. Det nya förbundet uppvaktade Livsmedelskommissionen med krav om tilldelning av råvaror och delvis blev dessa också tillgodosedda. På 1950-talet kom petiga lagar som begränsade möjligheten att servera korven med ketchup och gurka.

Under 1960-talet började kiosk- och korvhandeln alltmer att närma sig varandra. Korvhandlarna blev mer stationära och byggde gatukök som med

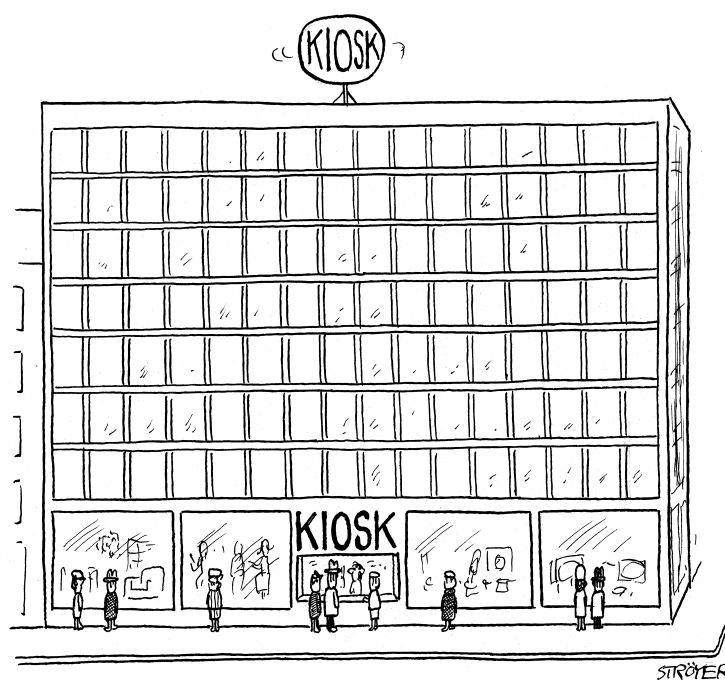

Annons för varmkorv från Malmö Wienerkorv i tidningen Korvhandlaren 1946:1.

tiden utökade sortimentet med olika kioskvaror. Kombikiosken blev ett begrepp och många kioskägare tillhörde båda förbunden. Den 1 januari 1973 bildades Riksförbundet Kiosk & Gatukök (KIGA) genom sammanslagning av Sveriges Kioskägares Riksförbund (SKRF) och Riksförbundet Gatukök & Kiosknäring (GAKI).

Bland det mottagna arkivmaterialet hittar man förutom de vanliga serierna med protokoll, årsberättelser, korrespondens och räkenskaper också de olika förbundens tidskrifter. Dessa ger en mycket god bild av branschens utveckling och svårigheter från 1930-talet fram till i dag.

Håkan Henriksson

Kioskernas sortiment ökar och ökar, konstaterades på Sveriges Kioskägares riksförbunds kongress.

Kartläggning av företagens arkiv

Under hösten genomförs en inventering av arkiv hos en del företag i länet. Tyngdpunkten ligger huvudsakligen på de äldre, större och medelstora företagen, där vi kan förvänta oss att påträffa ett ekonomiskt-historiskt värdefullt arkivmaterial. Inventeringen utförs med stöd av Riksarkivet.

Företagen utgör en del av den regionala kulturella identiteten och arkivet hos ett företag är en del av det kulturhistoriska arvet. Arkiven hos företagen speglar samhällsutvecklingen och är oombärliga historiska källor. Företagsarkivet har som en av sina uppgifter att förvalta länets företagshistoria. I förlängningen innebär detta att utarbeta en så heltäckande bild som möjligt av de källor och krafter som utgör

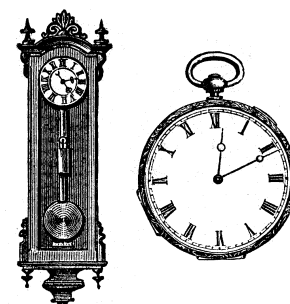
denna historia.

Inledningsvis har bland annat Linde Maskiner AB och Bergslagens Sparbank i Lindesberg besökts. I Örebro har även Edwalls Ur, Resia, SMV Husvagnar och Skogaholms Bröd varit föremål för inventering. Dessa kontakter har förutom kunskap om arkivbeståndet på respektive företag medfört att Edwalls Ur numera är medlem i företagsarkivet och har deponerat sitt äldre arkiv inklusive P.A. Åbergs Urhandel i arkivet. Bergslagens Sparbank och SMV Husvagnar visar även de intresse för framtida medlemskap.

Vid de kontakter som inledningsvis har knutits visar det sig att företagen oftast är mycket tillmötesgående och gärna delar med sig av sitt intresse för och sin

kunskap om sina arkiv. Det är ännu för tidigt att dra några ytterligare generella slutsatser av det pågående inventeringsarbetet, men undertecknad ser med glädje fram emot projektets fortskridande.

Samuel Lindeborg

Hos P. Å. Åberg, Örebro:
Stort lager af
Mägg och Tickur,

Kooperativa föreningen Vatten & Värme u.p.a.

I september mottog Folkrörelsernas arkiv genom Bertil Lilja, Örebro, en leverans från Kooperativa föreningen Vatten & Värme u.p.a. Leveransen innehöll bl.a. protokoll, verksamhetsberättelser, kassa- och huvudböcker från åren 1925 till 1962.

Kooperativa föreningen Vatten & Värme u.p.a bildades i juli 1925 av åtta rörarbetare som tidigare hade varit verksamma inom röravdelningen i Örebro Kooperativa Byggnadsförening.

Örebro Kooperativa Byggnadsförening (ÖKB) bildades på syndikalistiskt initiativ år 1920 och året därpå startades en röravdelning.

När ÖKB bildades under sensommaren och hösten 1920 hade den högkonjunktur som följde direkt efter första världskriget snabbt ersatts av en djup efterkrigsdepression. Oron på arbetsmarknaden var stor och inom den svenska byggbranschen pågick en storlockout. Trots att det ekonomiska läget och förhåll-

andena på arbetsmarknaden förmodligen ökade benägenheten bland byggnadsarbetare att på egen hand försöka skapa arbetstillfällen och inkomstmöjligheter, så bör man nog snarare söka mer ideologiska motiv bakom ÖKB:s bildande.

Den 19 juni 1920 publicerade tidningen *Syndikalist* – som då redigerades och trycktes i Örebro – en artikel om den engelska byggnadsgillesrörelsen. Artikeln var skriven av tidningens chefredaktör Frans Severin som också kom att ta aktiv del i ÖKB:s bildande. Inom hela den svenska arbetarrörelsen var frågan om industriell demokrati ett aktuellt diskussionsämne och många idéer och argument hämtades just från den engelska gillesocialismen.

ÖKB utvecklades snabbt och redan efter drygt ett år hävdades att ÖKB var stadens största arbetsgivare i byggbranschen. Samtliga byggnadsfackföreningar utom plåtslagarnas avdelning var andelsägare tillsammans med

närmare 200 enskilda byggnadsarbetare. Verksamheten resulterade i ekonomiska överskott under de tre första åren. I maj 1925 visade det sig dock att det uppstått ett stort underskott. Man bestämde då att ÖKB skulle avvecklas men att verksamheten skulle fortsätta genom ett nybildat kooperativ, Föreningen Byggnadsindustri.

I själva verket kom verksamheten att övertas av tre nya arbetarägda företag: Föreningen Byggnadsindustri, Kooperativa föreningen Vatten & Värme u.p.a. och Örebro Måleriförening u.p.a. Den sistnämnda föreningen bildades 1927 av målare som förut arbetat i ÖKB:s måleriavdelning. Arkivet från Örebro Måleriförening förvaras hos Folkrörelsernas arkiv sedan 1994.

Kooperativa föreningen Vatten & Värme (KFVV) utförde värme- och rörledningsarbeten i såväl bostäder som i industrier och butiker och bland uppdragsgivarna kan som exempel näm-

Rörarbetslag från Kooperativa Föreningen Vatten & Värme. Föreståndaren Axel Lidström i bakgrunden, fyra från höger.

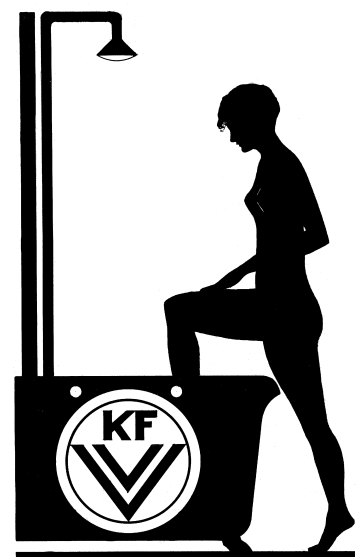
nas Konsumtionsföreningen Örebro, Örebro Folkets Husförening, Bofors, SJ, Elimförsamlingen, Olaus Petri församling

Antalet andelsägare och anställda ökade successivt och nådde en kulmen vid mitten av trettioalet då 23 personer var medlemmar och 30 personer sys-selsattes. Alltifrån KFVV:s bildande så tillhörde Axel Lidström – för de flesta kanske mest känd som lokalhistoriker och en av initiativtagarna till Sällskapet Gamla Örebro – föreningens styrelse och under en lång följd av år var han även föreningens föreståndare.

Vid ett extra möte 1945 beslutades efter ett förslag från

styrelsen att föreningen och dess verksamhet skulle överlåtas till Axel Lidström och i mars 1946 ökade Lidström sin andelsinsats med 5000 kronor och blev därmed majoritetsägare. Fram till 1948 inlöste föreningen de övriga andelsägarnas insatskapital. KFVV kom i praktiken att fungera som ett familjeföretag, där även Axel Lidströms svärson Bertil Lilja engagerades. Vid årsskiftet 1962–1963 avvecklades den ekonomiska föreningen och istället drevs verksamheten vidare av det nybildade Vatten & Värme i Örebro AB. Företaget såldes till de nuvarande ägarna i slutet av 1990-talet.

Magnus Jerlström

Originalen till Kooperativa Föreningen Vatten & Värme logotype.

J.G. Funkes eftr. David Holmquist, Ekersgatan 4, Örebro. Ur Sällskapet Gamla Örebros fotosamling.

Svensk Handel Mellansverige

Ovanstående fotografi får illustrera länets handel som har mycket gamla anor. Framför allt Örebro har fungerat som en betydande handelsplats sedan lång tid. Länets handel har varit under ständig utveckling och särskilt

sedan 1960-70-talen har handeln utvecklats mot den verksamhet som finns i dag.

Det är därför glädjande att ArkivCentrum Örebro län tagit *Örebro läns Köpmannaförbunds arkiv*. I Köpmannaför-

bundets material ingår ett trettiotal olika arkivbildare: *Örebro läns Köpmannaförbund* utgör omkring en tredjedel av materialet. En annan stor arkivbildare är *Föreningen Örebro Köpmän*. Denna förening bilda-

des 1911 som *Örebro Allmänna Minuthandelsförening*; 1935 ändrades namnet till *Föreningen Örebro Köpmän*. Detta för att man ville ha in fler medlemmar från andra branscher.

Bland de mindre arkiven kan nämnas länsbranschförbunden *Örebro läns Livsmedelshandlareförbund* (bildat 1932), *Örebro läns Slakteri- & Charkuteriudkareförening* (1945), *Örebro läns Frukt- & Konfektyrhandlareförening* (1944), *Örebro läns Skohandlareförening* (1936) och *Örebro läns Textilhandlareförening* (1934), köpmannaföreningarna i *Karlskoga*, *Kopparberg-Ljusnarsberg*, *Mullhyttan*, *Nora* och *Västra Närke*, samt lokala branschföreningar i Örebro såsom *Örebro Livsmedelshandlareförening* (bildad redan 1903 som *Örebro Specerihandelsförening*), *Örebro Slakteri- & Charkuteriudkareförening* (1916), *Örebro Textilhandlareförening* (1918), *Örebro Skohandlareförening* (1910). I arkivet finns dessutom några mer eller mindre udda arkivbildare såsom: *Stiftelsen Köpmännens Hus* (bildad 1948 av Köpmannaförbundet), *Enskilda Handelns Ungdomsförening i Örebro* (bildad 1945 och fanns fram till 1950-talets mitt) med ett 100-tal medlemmar under de första åren och slutligen *Företagareföreningen Köpcentrum* (bildad 1963 av företagare i Örebro norrcity).

Örebro läns Köpmannaförbund bildades den 15 september 1908 som *Örebro läns Minuthandelsförbund*. Bakom bildandet stod åtta olika köpmannaföreningar i länet, bl.a. i *Karlskoga*, *Mosjö-Täby*, *Askersund* och *Kvismaredalen* samt *Örebro Specerihandelsförening*. Förbundets namn ändrades 1925 för att kunna vidga verksamheten till andra branscher.

Under de två första decennierna fungerade länsförbundet ofta som en klagomur, särskilt då angående illojal konkurrens (bl.a. i form av priser och öppettider) som ofta förekom på den tiden. Man försökte därför reglera handeln mellan konkurrenterna, och då skapades under 1930-talet s.k. nyetableringsnämnder som fanns fram till 1950-talet.

Örebro läns Köpmannaförbund bedrev, särskilt från 1930-talets mitt, en omfattande service: man erbjöd genom förbundsexpeditionen i Örebro hjälp och råd åt handlare i länet. Expeditionen erbjöd också lokalföreningar och branschföreningar hjälp med utsändande av kallelser, prisblad m.m. Likaså hade expeditionens ombudsman (sådan fanns fr.o.m. 1933) och tjänstemän ofta biträdande uppgifter hos föreningarna. Länsförbundet gav också ofta yttranden i många olika frågor till myndigheterna i länet och kommunerna. Fr.o.m. 1939 förekom också studieverksamhet.

Länsförbundet ingår sedan hösten 1997 i *Svensk Handel Mellansverige Örebro*.

Vad arkivmaterialet hos de olika arkivbildarna beträffar är handlingarna välbevarade främst i fråga om protokoll med bilagor.

Köpmannaförbundet har årsmötes-, styrelse- och AU-protokoll m.m. från 1908–1986. Med-

lemsmatriklar finns från 1908–1973. Det finns en hel del foto- och negativmaterial från 1920-talet fram till 1988, och tidningsurklipp rörande länets handel etc från 1943–1992.

Föreningen Örebro Köpmän har protokoll från 1923–1993 och styrelseberättelser 1945–1992. I arkivet ingår också en hel del handlingar rörande Marknadsafton (i Örebro) från 1965–1991. Det finns även tidningsurklipp från 1969–1985.

Den livliga *Företagareföreningen Köpcentrum* i Örebro norrcity har material såsom protokoll, verksamhetsberättelser, cirkulär, korrespondens, verifikationer, fotografier och tidningsurklipp från åren 1963–1970.

Övriga arkivbildare har ungefär samma typ av handlingar, dvs främst protokoll men också en och annan medlemsmatrikel samt någon räkenskapsbok.

I köpmannaföreningarnas arkiv finns däremot endast enstaka handlingar. Men *Mullhyttans Köpmannaförening* har protokoll från 1935–1952 och *Västra Närkes Köpmannaförening* har en kassabok från och med år 1908.

På det hela taget speglar arkivmaterialet ganska väl handeln i Örebro län alltsedan 1900-talets första decennium fram till 1990-talets första hälft.

Carl Magnus Lindgren

HINDERSMÄSSOFÖREDRAG

Bocka för den 23 januari i almanackan. Då kommer historikern och författaren *Dick Harrison* på nytt till ArkivCentrum för att presentera nya intressanta forskningsresultat. Han kommer att föreläsa under den spännande titeln:

DE GALNA NUNNORNA I POITIERS

OM KVINNOMAKT OCH GANGSTERVÄLDE

I 500-TALETS GALLIEN

Man ska ha husvagn...

»Man ska ha husvagn, så är semestern redan klar! Man ska ha husvagn, det har jag sett att alla har! Man ska ha husvagn och stuva in familjen i. Man ska ha husvagn för då blir man fri.«

Så skaldade Claes Eriksson i Galenskaparna till ett av avsnitt-
en i TV-serien »Macken« och sammanfattar därmed väl motiven för att husvagnssestra.

En av Caravan Club of Swedens aktiva medlemmar, Uno Udén i Sundsbruk utanför Sundsvall, ger ytterligare ett skäl: att komma upp en bit över marken efter år av tältsestrar. Han byggde själv sin första vagn, tillverkad och ihopskruvad i vardagsrummet.

Det var så det började för många av pionjärerna inom Caravan Club: på egen hand i alla bemärkelser. Husvagnsägarna var ännu inte organiserade och inte heller så många att det var lönt.

Men så påsken 1957 började tiden bli mogen för en organisation för caravanerna, som de kallar sig, och de första trevande stegen togs på Högfjällets parkering i Sälen. Där stod sju vagnar uppställda, med bland andra Sven Liljedahl och Lennart Löfgren från Lindesberg, Elof Lindberg från Örebro och Börje Edvall från Bångbro. En kväll samlades ägarna i en vagn och

beslöt att om möjligt bilda en husvagnsklubb. De bildade en interimstyrelse och kallade 400 husvagnsägare till en träff i Sälenfjällen påskhelgen året därpå. 142 av dem var intresserade att gå med i en svensk husvagnsklubb och 38 familjer dök upp på parkeringsplatsen vid Högfjälshotellet i Sälen med sina vagnar på skärtorsdagens eftermiddag.

Och så, den 4 april 1958, beslöt att bilda en klubb och att namnet skulle vara Caravan Club of Sweden. Så heter den än i dag och har sitt säte i Örebro, i den gamla Konsumbyggnaden på Kyrkvägen i Lillån. Organisationen har livlig internationella kontakter och ingår i Fédération Internationale de Camping et de Caravanning, FICC och sedan 1971 i Nordiska Caravanrådet, NCR.

Enligt stadgarna har klubben till uppgift »att främja utvecklingen av användandet av husvagnar för såväl rekreation som nytta«.

När Caravan Club of Sweden bildades 1958 fanns det i Sverige uppskattningsvis 1000 husvagnar. Det populäraste märket var den äggformade SMV 6 från Sörby Mekaniska Verkstad i Örebro och betingade ett pris på 4700 kronor (ca 47000 kr i dagens penningvärde). Då ska man betänka att medelinkomsten i Sve-

rige var 9148 kronor (motsvarande drygt 91000 kronor), att jämföras med 177000 kronor år 1999. Å andra sidan kostar inte en husvagn i dag 47000 kronor, utan snarare uppåt 200000.

Caravan Club of Sweden är en sammanslutning för Sveriges campare med i år nästan 16000 familjer som medlemmar, fördelade på 18 lokala sektioner, varav en i Örebro, bildad 1962. Caravan Club är dessutom Sveriges största privata campingplatsägare med över 30 anläggningar. Den första byggdes i Tandådalen, vars första byggnad var en gammal fåbodstuga i timmer som sattes upp för att användas som toalett.

Caravan Club of Sweden har nära anknytning till Örebro. Förutom att kansliet ligger och alltid har legat i Örebro, allt sedan den första halvtidstjänsten inrättades 1965, så var rikstinget, organisationens högsta beslutande församling, i 20 år i följd förlagt till Gustavsviks camping.

Caravan Club of Swedens hela arkiv har numera överlämnats till ArkivCentrum och är förtecknat och tillgängligt för forskning. Det omfattar sammanlagt 68 volymer med arkivmaterial från starten 1958 fram till 1990-talets slut.

Bo E I Fransson

B-Föreningsbrev

Avsändare:
ArkivCentrum Örebro län
Nikolaigatan 3
702 10 ÖREBRO

FÖREDRAG PÅ ARKIVENS DAG

av Prorektor Marianne Alsne

Se kärleken!

De klassiska myterna och kärleken.
Ett samtal med min son om kvinnlig och manlig
passion.
Föredraget inramas av musik.

ArkivCentrum lördagen den 10 november kl 15.00

Nytt från ArkivCentrum

NYA HYLLAVGIFTER FÖR FOLKRÖRELSE-ARKIVETS MEDLEMMAR. På årsmötet i mars beslutades att avgiften på 125 kr per påbörjad hyllmeter ska gälla från och med den första påbörjade hyllmetern. Tidigare har avgiften tagits ut från och med andra metern och den första hyllmetern har varit avgiftsfri. Ändringen inträder 2002. Nivån på hyllmeteravgiften liksom medlemsavgifterna är oförändrad.

UTREDNINGAR OCH UPPDRAG. Göran Henrikson har av regeringen utsetts att ingå som en av 10 experter i Arkivutredningen Arkiv för alla, Ku 2001:2. Utredningen påbörjades under våren och ska vara färdig i maj 2001.

Under våren gjorde ArkivCentrum en utredning om ett nytt »Kunskapens Hus« i Östersund. Beställare var Landsarkivet i Östersund, Förenings-

arkivet i Jämtland och Jämtlands läns museum. Utredningen gjordes av Göran Henrikson.

Örebro läns hushållningssällskap fyller 200 år i januari 2003. Folkrorelsearkivet har åtagit sig att mot ersättning ordna upp Sällskapets arkiv som i somras överfördes till ArkivCentrum.

PERSONAL. Magnus Jerlström arbetar sedan årsskiftet på ArkivCentrum. Han är tillsammans med Håkan Henriksson i färd med att ta hand om Hushållningssällskapets arkiv. Samuel Lindeborg har engagerats under hösten för att göra en inventering av företagsarkiv. Gun Nylin började den 1 september att arbeta på ArkivCentrum i första hand för en period på tre månader. Gun arbetar med att katalogisera nyförvärvad litteratur.

NYA HYLLOR. Under sommaren installerades 300 hyllmeter nya hyllor i Folkrorelsearkivets magasin. Investeringen blev möjlig bland annat genom ett generöst bidrag Adolf Lindgrens Stiftelse.

ArkivCentrum Örebro Län

Folkrorelsernas Arkiv i Örebro Län
och Örebro Läns Företagsarkiv
i samarbete

Nikolaigatan 3 • 702 10 ÖREBRO
Tfn 019-611 2900 (även texttfn)
Fax 019-611 81 20
E-post:
arkivcentrum@arkivcentrum.t.se
Internet: www.arkivcentrum.t.se

Öppet måndag, onsdag–fredag
kl 08.30–17.00
och tisdagar kl 08.30–20.00